

KONFERENCIJA

Pasidalino krašto istorijos žiniomis

Laima STONKUVIENĖ

Tarptautinės muziejų dienos išvakarėse Kretingos muziejuje surengta konferencija „Kretingiškieji kovoje dėl Lietuvos valstybingumo“, skirta atkurtos Lietuvos šimtmečiui. Jos sumanytojas muziejaus direktorės pavaduotojas, istorikas Julius Kanarskas akcentavo, jog pagrindinis renginio tikslas yra apžvelgti Kretingos krašto istoriją, prisiminti asmenis, kurie prisidėjo atkuriant Lietuvos valstybę, kovojo dėl savo šalies laisvės.

„Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui skirtai konferencijai šiandienos data pasirinkta neatsitiktinai: 1920 metų gegužės 15 dieną tuometėje laikinojoje sostinėje Kaune įvyko pirmasis Steigiamojo Seimo posėdis, – kalbėjo J. Kanarskas. – Konferenciją organizuojame kartu su Darbėnų gimnazija, kuri gali būti pavyzdys, kaip moksleiviai supažindinami su laisvės kovų istorija. Paprastai į renginius, kuriuose kalbama tokia tema, ateina nedaug žmonių, tik tie, kurie domisi istorija, dėl to esama siūlymų panašių susitikimų nerengti. Tačiau mes, muziejininkai, dirbame tam, kad savo žiniomis dalintumėmės su tais žmonėmis, kuriems savo krašto istorija rūpi. Ją muziejininkai puikiai žino, yra sukaukę daug medžiagos, todėl tikrai turi kuo pasidalinti ir sudominti“.

Valstybės atkūrimas ir kovos už laisvę

J. Kanarskas papasakojo apie kretingiškių indėlį į Lietuvos valstybingumo atkūrimą. Jis priminė, kad po Abiejų Tautų Respublikos padalijimo XVIII a. pabaigoje Lietuva pateko į Rusijos imperijos sudėtį. Rusijos carų priespaudos bandyta atsikratyti per 1831 ir 1863 m. sukilimus, kuriuos numalšinę engėjai siekė kraštą surusinti, uždraudė naudoti gimtąją kalbą ir lietuvišką spaudą. Lietuviai tam priešinosi, mūsų krašte lietuviškų knygų spausdinimą užsienyje ir jų gabenimą į Lietuvą organizavo Motiejus Valančius, kūręs ir slaptų mokyklų tinklą.

1905 m. gruodžio 4–5 dienomis sušauktas visuotinis lietuvių suvažiavimas, suformulavęs Lietuvos politinės autonomijos reikalavimą. Suvažiavime dalyvavo kretingiškis Vladas Nagius-Nagevičius ir Salantų klebonas Pranas Urbonavičius. 1917 m. rugsėjo 18–22 d. sušaukta Lietuvių konferencija, kurios metu išrinktas vykdomasis organas – Lietuvos Taryba, kuri 1918 m. vasario 16 d. nutarė atkurti nepriklausomą Lietuvos valstybę su sostine Vilniumi. Į Lietuvos Tarybą Žemaičių atstovu buvo išrinktas Salantų klebonas Pranas Urbonavičius, tačiau kairiųjų partijų atstovams užprotstavus, kad joje yra per daug kunigų, savo mandatą jis perleido socialdemokratų atstovui Stanislovui Narutavičiui.

Lietuvių konferencijoje dalyvavo kretingiškis vaistininkas Vladas Grudzinskas, iš Imbarės kilęs ūkininkas Martynas Marcelijus Sragys, Mišūčių dvarininkas Vytautas

Turimomis žiniomis su į konferenciją atėjusiais kretingiškais dalinasi muziejininkai Julius Kanarskas, Jolanta Klietkutė, Donatas Butkus ir Dalia Padriezienė.

Parodoje „Vardan Lietuvos“ – eksponatai iš muziejaus rinkinių, skolinti skaitmeniniai eksponatai, taikomosios dailės rinkiniai, susiję su Kretingos krašto istorija, asmenimis, kurie prisidėjo atkuriant Lietuvos valstybę, kovojo dėl savo šalies laisvės.

Mongirdas bei jo brolis Vladas.

„Atkūrus nepriklausomybę, jai išsaugoti ir apginti 1918 m. įsteigta kariuomenė. Jos kūrime aktyviai dalyvavo Kretingos krašto atstovai Vladas Nagevičius, Pranas Tamašauskas, Adolfas Bironas, Domas Grabys, – vardijo J. Kanarskas. – Ginti šalies stojo ir paprasti kaimo jaunuoliai. Kretingos apskrityje pirmąjį karių savanorių būrį 1919 m. sausį Laukžemės valsčiuje surinko Mykolas Urbonavičius. Iš savivaldybės teritorijos savanoriais iš viso išėjo 140 vyrų, daugiausia – 60 – iš Darbėnų seniūnijos, 26 – iš Kretingos miesto seniūnijos, iš Žalgirio seniūnijos – 21, Imbarės seniūnijos – 11. Visi po 1928 metų gavo Lietuvos kariuomenės kūrėjo savanorio statusą. Kovose dėl nepriklausomybės, turimais duomenimis, žuvo 12 iš Kretingos rajono kilusių karių“.

Pasipriešinimas, Sajūdis ir referendumas
Trečiasis Nepriklausomy-

bės atkūrimo etapas, pasak J. Kanarsko, prasidėjo Raudonajai Armijai 1940 m. okupavus kraštą. Kretingos apskrityje pasipriešinimą ėmėsi organizuoti šauliai, Jokūbavo ir Darbėnų mokyklų mokytojai Petras Bortkevičius ir Osvaldas Žadvydas. Nacių ir antrosios sovietų okupacijų metais Kretingos apskrityje 1942–1953 m. veikė partizanų junginys. 1942 m. buvo įkurta Lietuvos laisvės armijos Šiaulių apygardos Kretingos apylinkės rinktinė, 1945 m. lapkritį – Kardo rinktinė, veikusi 8 metus. Jai vadovavo 7 asmenys, garsiausias ir žinomiausias iš jų – Kazimieras Kontrimas.

Paskutinis tautinio išsivadavimo etapas – 1988-ųjų liepa, kai Kretingoje lankėsi Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio (LPS) dviračių žygio dalyviai. Rugsėjo 15 d. buvo įkurta LPS Kretingos rėmimo grupė. „Rugsėjo 28 dieną Vasaros estradoje įvyko pirmasis viešas mitingas, kuriame kretin-

ferendume, kur pasisakė už Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą“, – akcentavo J. Kanarskas.

Atmintis gyva

Apie tautiniame judėjime dalyvavusius brolius iš Mišūčių dvaro Vladą ir Vytautą Mongirdus, jų giminės genealoginį medį pasakojo muziejaus Archeologijos ir istorijos skyriaus vedėja Jolanta Klietkutė. Ji pasidžiaugė, kad šio krašto žmonės žinomų savo gyventojų nepamiršo – Vlado Mongirdo vardu pavadinta pagrindinė Nausodžio gatvė, o visai neseniai broliams bei visai jų giminei atminti buvusio Mišūčių dvaro prieigose pastatytas atminties ženklas.

Vyr. muziejininkas-archeologas Donatas Butkus priminė apie kraštietį Vladą Nagių-Nagevičių ir jo

Aktyviems lietuvių tautinio atgimimo dalyviams Vladui ir Vytautui Mongirdams bei jų giminei atminti Nausodyje, buvusio Mišūčių dvaro prieigose, pastatytas atminties ženklas.

Aisto Mendėikos nuotr.

giškiai pasmerkė 1939 m. rugsėjo 28 d. SSSR ir Vokietijos draugystės ir sienų sutartis. Spalio 10-ąją virš Kretingos kraštotyros muziejaus, dabar – pranciškonų vienuolyno, pastato visam laikui buvo iškelta tautinė vėliava“, – istorinius 1988 metus priminė J. Kanarskas.

Rinkimuose į Aukščiausiąją Tarybą-Atkuriamąjį Seimą 1990 m. atstovauti Kretingai buvo išrinkti Eimantas Grakauskas ir Virgilijus Pikturna.

Vėl ginti nepriklausomybę teko 1991-ųjų sausį ir rugpjūtį. Kretingiškieji budėjo prie Parlamento, Lietuvos televizijos ir radijo pastato, Girulių televizijos bokšto, Kretingos rajono įstaigų. „Svariausių žodį Kretingos rajono žmonės tarė 100 procentų dalyvaudami 1991 m. vasario 9 dienos apklausoje-re-

nuopelnus, vyr. fondų saugotoja Dalia Padriezienė pristatė per atkurtos Lietuvos 100-metį cirkuliuojančius pinigus – nuo ostmarkės iki euro.

Kretingos pranciškonų gimnazijos mokytojas, Savivaldybės tarybos narys Vaidas Kuprelis pasidalijo patirtimi, kaip Kretingos krašto istorijos mokoma gimnazijoje, o Darbėnų gimnazijos 8 klasės moksleivės Gabija Kripaitė ir Deimantė Urbšaitė (vadovė – mokytoja Rita Tamošauskienė) skaitė pranešimą „LLA Žemaičių apygardos Kardo rinktinės vadas Kazimieras Kontrimas (1913–1952)“.

Po konferencijos muziejaus parodų salėse atidaryta paroda „Vardan Lietuvos“, kurioje – su šia tema susiję eksponatai iš muziejaus rinkinių, skolinti skaitmeniniai eksponatai, taikomosios dailės rinkiniai.